ELIJÁŠŮV ZÁPAS NA KARMELU

Původ materiálu
Susa Filip
Pořadí v lekci
18

VSTUPNÍ VERŠ

Žalm 115, 12-13 - Hospodin na nás pamatuje, on nám žehná: žehná domu Izraele, žehná domu Áronovu, žehná těm, kteří se bojí Hospodina, jak malým, tak velkým.

LITURGICKÉ ČTENÍ

1Kr 18,17-21

KATECHETICKÉ POZNÁMKY

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- třetího roku – *není časový údaj historický, ale "teologický" – třetího (dne, roku) se v bibli vždycky ukáže (zjeví) pravý stav věcí, Boží záměr, "jak to vlastně všecko je". (viz Gn 22,4; Oz 6,2; 1.K 15,4). V tomto příběhu "se ukáže", kdo je dárcem vody, tedy života.*

- Boží svrchovaná suverenita – *stojí v protikladu k baalovským modlám. Boží jednání a rozhodnutí nepodmiňuje ani lidská náboženská dovednost, ani přírodní děje. Svrchovanost Hospodinova se děje skrze* ***slovo.*** *Proto větší význam než náboženští profesionálové všeho druhu má prorok – ten který byl slovem osloven a povolán – ten, který se neřídí zaběhaným náboženským provozem, ale vždy znova naslouchá a poslouchá (17,3a; 18,1-2a).*

- Obadjáš – *Služebník Hospodinův. Údaj ve v. 3 bál se Hospodina nechce říci, že by z Boha měl větší strach než z Achaba, ale že ho respektuje jako skutečnou autoritu (viz Sk 5,29). Proto také vyjadřuje svou úctu Elijášovi (v. 7). Zatímco Elijáše opatřovali potravou krkavci a vdova v Sareptě Sidónské, v samotném Izraeli 100 zbývajících proroků ukrýval a opatřoval potravou Obad-jahú – Služebník Hospodinův.*

- obavy Obadjášovy *(zabijemne – v.9.14)* ***i osočení Elijáše Achabem*** *(v.17) odhalují totalitní rysy po dlouhé roky vzkvétajícího království. Příčinu krize a hlubokého úpadku nevidí panovník v sobě a baalismu, který s sebou nese i své politické důsledky: spravedlnost a právo*

jsou pošlapány, ale chce ji odhalit v nekompromisním Elijášovi. Jako nekritizovatelný despota hledá a nalézá viníka v tom, který způsob jeho vlády nazývá pravým jménem.

***- Baal** byl uctíván jako dárce plodnosti polí, domácích zvířat i žen. **Baalismus** sliboval prosperitu, hojnost aniž by bylo nutné brát ohled na chudé či jinak znevýhodněné členy společnosti. Proto se mu dobře dařilo v Achabově despocii, nezjitřoval svědomí. Achabovo království nějaký čas vzkvétalo a mohlo se zdát, že na bezpráví lze vybudovat prosperující společnost. Pouhé sucho však usvědčuje baalismus z neúčinnosti. Eliáš napadá baalismus právě v jeho nejsilnější stránce (úroda, plodnost) – suchem.*

***- Karmelská modloslužba –** nese všechny rysy baalovského ceremoniálu, který je zároveň podroben nevybíravé, demaskující a ironické prorocké kritice. Eliášovy komentáře odhalující prázdnotu baalovství v sobě nesou na orientální poměry až "ateistický" patos (podobnou prorockou analýzu modlářství najdeme např. v Ž 115 a Iz 44,6-23). Celá ironizující a prázdnotu pohanství odhalující řeč je ovšem vposledu namířena k shromáždění Izraele – Izrael byl vyvolen, aby "uprostřed národů" sloužil Hospodinu, který je ve všem (včetně způsobu uctívání) tak jiný a zvláštní.*

***- Karmelská bohoslužba** má několik etap. Elijáš nejprve opravuje oltář, aby na něm šlo řádně (tj. podle ustanovení tóry) sloužit Hospodinu. Potom nechá vylévat vodu jako trojí výzvu k pokání shromážděného lidu (viz 1 Sa 7,6). Jeho modlitba v čas oběti pak vyjadřuje, že očista víry není věcí náboženského obřadu, ale Božím darem. Že celé očekávání Elijášovy víry nevyznívá nadarmo, potvrzuje znamení "oheň z nebe": ani ten však není věcí neslýchanou – děje se vlastně totéž jako když obětoval Aron (Lv 9,24) nebo Gedeon (Sd 6,21). Celý příběh chce tedy vyjádřit, že Bůh se staví za Eliášovo prorocké úsilí o očistu víry. Tomu pak odpovídá i reakce shromážděného Izraele: obnovené vyznání víry "jen Hospodin je Bůh" (srv. Dt 5,7; 6,4)*

***- oheň z nebe –** nejde o zázračné samovznícení způsobené Hospodinem, ale o znamení, že Hospodin Elijášovu oběť přijímá. (srvn Lv 9,24; Sd 6,21). Jde o zjevení slávy – závažnosti Hospodinovy.*

***- biblická ironie a pohanská vážnost –** baalovští kněží berou celý rituál smrtelně vážně, Baalův příchod je pro ně otázkou života nebo smrti. Elijáš jejich smrtelně vážnou bohoslužbu zesměšňuje. V jeho postoji nezní nesnášenlivá povýšenost nad pohanstvím, jde o smích, který osvobozuje z tíže modlářství. Tato poloha není ovšem hned srozumitelná – shromážděný Izrael Elijášovu humoru nijak neaplauduje, už proto, že Elijáš zesměšňuje i jejich modlářskou vázanost. Moderní ilustrací může být připomínka, jak málo smyslu pro humor a zesměšnění sebe sama mají např. totalitní režimy – nebo církev, která si zakládá víc na sobě než na tom, který jí ukládá její poslání.*

*- **pobití Baalových proroků** (v. 40) – není výrazem pomstychtivosti. Baalovi proroci jsou ve "finále" odhaleni jako ti, kteří uprostřed Izraele svádějí z cesty k životu ke službě cizím bohům. Jako trest pro takového svádějícího proroka byla stanovena smrt (Dt 13,2-6). Je důležité si přitom uvědomit, že pro Baalovy proroky bylo "smrtonosné" již samo zjištění, že jejich božstvo nefunguje podle jejich představ.*

*- **dar deště** (vv. 41-46) – zaslíbený déšť (18,1), symbolizující v tomto příběhu jednoznačně životodárnou Boží blízkost, nepřichází nesměle, po kapkách, ale jako náhlý příval deště (Ez 34,26; Oz 6,3; Ž 68,10; Jb 37,6; Ž 29,3). Scéna vyzdvihuje Boží svrchovanost – i náhlost poznání, že "jen Hospodin je Bůh!" (18,39)*

2. úskalí textu:

*- bohoslužba na Karmelu **není** jakýsi **náboženský souboj**. I když v sobě nese rysy zápasu s otevřeným koncem, nechce příběh ohromit nečekaným a zázračným vyústěním. Daleko spíš obsahuje zvěst soudu nad modlářstvím Izraele a pýchou krále Achaba. Izrael se nerozhoduje k víře v Hospodina tím, že by se přidal na stranu vítěze náboženských závodů o co nejrychlejší zapálení oběti, ale je Elijášovým svědectvím a Boží odpovědí osloven a očištěn (18,37).*

*- **vyznavačská poloha karmelského zápasu:** příběh nechce "dokázat" Boží **existenci.** Záměrem události je ukázat směšnost, nezakotvenost, povrchnost a lživost života založeného na vztahu k modle – a šanci, kterou pro lidský život otvírá Hospodin. Bůh neprokazuje, že "je", ale odpovídá na Elijášovu prosbu a očekávání. Očišťuje víru Izraele (viz Elijášova modlitba – 18,36) a projevuje se jako ten, kdo ze své milosti dává šanci k životu.*

*- nezapomeňme zdůraznit, že modlářský vztah k životu a rozhodujícím hodnotám není výsadou starověku, ale nalézá si velice **moderní formy,** které mnoho lidí bere vážně stejně smrtelně, jako Baalovi kněží svou baalo-službu. Modlou – idolem se stávají sportovci, představitelé popové kultury, politické ideje aj.*

- příběh není svědectvím o náboženské "nedialogičnosti" SZ či náboženského šovinismu Izraele. Eliáš zápasí o duchovní ryzost Izraele. Na poměry uvnitř lidu smlouvy jsou kladena měřítka tóry – zákona svobody. Kde se těmto vodítkům Izrael zpronevěřuje, schází do otroctví a navíc zatemňuje svědectví o Hospodinu – Bohu svobody a spravedlnosti – uprostřed ostatních národů. SZ zná a vypráví příběhy o příslušnících pohanských národů, kteří svým rozhodnutím zahanbují příslušníky lidu víry.

3. METODICKÉ POKYNY

Obrázek asi použijete až po vyprávění, protože v něm děti mají hledat smysl příběhu. Pokud se s dětmi vracíte do shromáždění, můžete si vystřihnout velké plameny z barevných papírů a děti nebo vy sami na ně napište jednotlivá písmena podle obrázku. Každé dítě ponese jeden nebo dva plameny a vyzvou dospělé, aby se z nich pokusili sestavit nějakou větu a dají jim hádat, zda přijdou na to, co si v nedělní škole vyprávěly.

4. POMŮCKY

Obrázek obětiště, obětování, oltáře; obraz kajícího člověka; Flanelograf II

5. motivační uvedení do příběhu:

- fandíte nějakému sportovci, týmu, zpěvákovi, skupině? Co o nich všechno víte? Dokážete přijmout, když vaši oblíbenou hvězdu někdo kritizuje – nebo když není úspěšná?

Navržená motivace je zaměřena spíše na “fanoušky” jakožto potencionální oběti ”modlářství”. Stačí, když si děti uvědomí, co všechno s nimi nekritické fanouškovství může také udělat. Z toho víra vysvobozuje.

- už jste slyšeli, že se o někom říká “to je idol”? Kde se bere – vypracuje se sám, nebo mu na svět pomáhají jiní? Jak se říká těm, kdo idol uctívají? Znáte něčí fanoušky? Můžete s nimi o jejich idolu rozprávět rozumně, snesou jeho kritiku – nebo se hned začnou hádat?

- znáte nějaké náboženství, které činí člověka vůči druhým bezohledným a nespravedlivým? Čemu (komu) všemu dávají lidé přednost před Bohem?

Motivace pro starší vám umožní více rozkrýt, jak idoly – modly vznikají – a v čem je vztah k nim zhoubný.

6. osnovy vyprávění:

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk:

Motivace

I. Elijášova výzva Baalovým kněžím

II. Osamocený Elijáš vyzývá Izrael

III. Baalovi kněží neúspěšně vzývají Baala

IV. Elijáš opravuje oltář a prosí Hospodina

V. Boží odpověď a vyznání lidu

VI. Darovaná vláha

b) poznámky a osnova pro starší školní věk

Motivace o idolech a nekritickém fanouškovství vám pomůže připomenout zhoubnost modlářství. V samotném příběhu se ovšem vzývání baalovského idolu projevuje nesrovnatelně zhoubněji – jsou pobiti téměř všichni Hospodinovi proroci. Na scénu takto agresivního modlářství je poslán Elijáš. Potkává se s Obadjášem (zkuste ho alespoň do vyprávění pro nejstarší zařadit, dosvědčuje, že neodpadl celý Izrael). Izrael v čele s Achabem pak má rozpoznat, kdo je skutečně Bůh života.

I. Motivace – kde se berou idoly a co s námi dělají

II. Elijáš je poslán do Izraele a potkává se s Obadjášem

III. Achab osočuje Elijáše, Elijáš vyzývá ke shromáždění Izraele

IV. Baalovi kněží neúspěšně vzývají Baala

VI. Elijáš opravuje oltář, vylévá vodu na znamení pokání a prosí Hospodina, aby oslavil a posvětil své jméno

VII. Boží odpověď a vyznání lidu

VIII. Elijáš ohlašuje, že se vrací Boží životodárná blízkost

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVAČNÍ UVEDENÍ

Dnes žijeme v blahobytu a máme dostatek jídla a pití. Důvěřujeme Pánu Bohu, že se o nás postará. Už jste někdy zažili nedostatek? Třeba když prasklo potrubí a museli jste šetřit vodou? To si najednou dokážeme představit, jak je to důležité, aby bylo dost vody. Uvědomíme si, jak moc chceme mít dostatek. Lidé kvůli blahobytu a dostatku všeho poslouchají i ničemné lidi a nechávají se svést na špatnou cestu. Tak tomu bylo i za vlády izraelského krále Achaba.

II. OD KOHO SI ACHAB SLIBOVAL BLAHOBYT

Král Achab vládl v Izraeli velmi úspěšně. Vybudoval si krásný palác, zakládal a opevňoval města, rozšiřoval svou říši, byl úspěšný vojevůdce. Nechoval se však správně. Za ženu si vybral ženu z jiného národa, ženu jiné víry. Ta ho odváděla od poslušnosti Hospodina. Jmenovala se Jezábel a místo Hospodina uctívala Baala. Představovala si, že on má ve své ruce jejich zemi, přináší dobré počasí a hojnost všeho dobrého. Uctívali ho, aby se měli dobře.

Mysleli si, že když je Baal na jejich straně, mohou si dovolit dělat, co chtějí. Proto dali zabít všechny proroky, kteří se nechtěli klanět Baalovi a prorokovali, že Baal je jen němá socha a že hojnost všeho dobrého nedává Baal, nýbrž sám Hospodin.

III. ELIJÁŠ POSLÁN DO IZRALE

Nastalo však sucho. (Jak k tomu došlo? Kdo to hned na začátku oznámil?) Po několik let nepršelo. Nejprve byl nedostatek trávy pro zvířata, potom měli hlad i lidé. Nakonec byl nedostatek i v králově městě. Kam se tak rychle poděl blahobyt, který jim měl přinést Baal? Byla to těžká doba pro všechny lidi. I pro krále s královnou, kteří věřili, že Baal jim pomůže. Sám král se vydal se správcem království Obadjášem na cesty, aby zjistili, jestli je v Izraeli nějaký pramen, který ještě nevyschl. Král doufal, že když se vydá on sám, Baal povede jeho kroky, aby pramen našel. Každý šel jiným směrem.

Tu Obadjáš potkal proroka Elijáše. Ten se nyní na Boží příkaz vrací ze Sidónu do izraelské země, aby se setkal s králem Achabem. Nastal čas, kdy Hospodin dá zemi déšť. Elijáš dal Obadjášovi za úkol, aby vyřídil Achabovi, že se setkají. Eliáš však nepřichází jen proto, aby ohlásil, že konečně přijde déšť. Bůh Elijáše pověřil, aby lidem pověděl, že Hospodin neopouští svůj lid ani v době sucha, zatímco Baal nepřináší lidu nic dobrého. Lid potřeboval slyšet pravdu. Ale jak proroka přijme Achab?

IV. ACHAB OBVIŇUJE ELIÁŠE, ŽE ZAVINIL SUCHO

Achab byl schopný a mocný král. Všechno pro to udělal, aby se měli dobře. Ale když přišlo sucho, nevěděl si najednou rady. Jak je to možné, že Baal nepřináší déšť, proč se nemají dobře? Achab hledal viníka, který za to může. Vinu shazoval na ty, kteří se nechtějí klanět Baalovi. A nejvíce za to může Elijáš, který stále mluví o Hospodinu a samotného krále obviňuje, že neposlouchá Boha a že svým zlým chováním způsobil tuto pohromu. Je to zvláštní, že když je zle, skuteční viníci hledají viníky v druhých. Málokdo je schopen si přiznat, že za něco může sám. A král ještě méně. Raději zabije toho, kdo říká pravdu, než aby přiznal vlastní vinu. Elijáš jde vstříc velikému nebezpečí.

Když Achab uviděl Eliáše, řekl mu: „To ty za všecko můžeš, to ty jsi způsobil to všecko zlo, které na naši zem přišlo.“ Eliáš odpověděl: „Ne já, ale vy všichni, kteří opouštíte Hospodina a chodíte za Baaly. Ať se tedy ukáže, kdo je Bůh a kdo ne! Svolej všechny na horu Karmel, tam se to rozhodne. Ať to všichni vidí!“ Achab to učinil.

V. ZÁPAS O BOŽÍ POŽEHNÁNÍ

Když přišli na horu Karmel, Eliáš předstoupil před lid a řekl: „Jak dlouho budete kulhat na obě strany? Je-li Hospodin Bohem, následujte ho; jestli Baal, jděte za ním.“ Lid nevěděl, na jakou stranu se má dát. Mlčel. S Elijášem by se vydali do nebezpečí, s Achabem by opustili svého Boha. Eliáš tedy řekl: „Ať přivedou dva býky. Jednoho pro Hospodina, druhého pro Baala. Ten Bůh, který přijme oběť a sešle oheň, ten je pravý Bůh.“ Lid s tím souhlasil. Na kamenný podstavec narovnali dříví a na něj rozporcovali velkého býka. Na první pohled to bude zápas mezi dvěma lidmi, králem Achabem a prorokem Elijášem. Jde však o mnohem víc. Bude to zápas mezi Hospodinem a Baalem, kdo z nich je pravý Bůh, který z nich skutečně pomáhá lidu v nouzi, od koho pochází všechno dobré.

Achab měl mnoho výhod – byl přece král, na jeho straně stáli jeho četní Baalovi proroci i většina lidu. Měli možnost volat ke svému bohu jako první. Navíc se zápas odehrál na hoře,

která byla zasvěcená Baalovi. To všechno hrálo proti Elijášovi. Přesto se Baalovým prorokům nepodařilo to, oč usilovali. Baal jejich oběť nepřijal. Nevyšel jim vstříc, ani když ho prosili, volali a křičeli. Vůbec se neozval. Baal byl bezmocný. Achab ten zápas prohrál. A prohráli i Baalovi proroci, kteří tvrdili, že Baal je mocný pán nad zemí.

VI. ELIJÁŠ ZVE LID NA SVOU STRANU

Teď přišel na řadu Elijáš. Vyzval lid, aby k němu přistoupili. Aby už nevěřili Baalovi, aby se už nenechali zlákat k uctívání model, aby byli stateční a věrní. Lid k němu přistoupil. Eliáš opravil pobořený oltář Hospodinův, narovnal na něj dříví a navrch položil kusy z rozsekaného býka. Potom pokorně prosil Boha, aby se přiznal k jeho oběti. Ať všichni poznají, kdo je pravý Bůh. A Hospodin mu odpověděl. Skutečně oheň zapálil, oběť přijal a Elijášovi tak dal znamení, že on skutečně slyší a svému lidu pomáhá. Všechen lid tak poznal, že Hospodin je pravým Bohem a že se sklání k člověku, který ho prosí. Široko daleko se ozývalo volání: „Jen Hospodin je Bůh! Jen Hospodin je Bůh!“

VII. BOŽÍ PŘÍZEŇ SE VRACÍ

Bůh sám zápasil s Baalem. Postavil se proti králi, který lidi omezoval a trápil. Postavil se proti podvodníkům, kteří slibují lidem falešné a nepravdivé věci. Dal za pravdu Elijášovi, který byl ve svém zápase tak sám a opuštěný.

A pak Bůh seslal na zemi déšť. Brzy po skončení zápasu se spustil veliký liják, takže Achab musel rychle zapřáhnout a utéci před ním do svého paláce. Období sucha bylo pryč. Celý lid se radoval z Boží dobroty.

MODLITBA

Pane Bože, děkujeme ti, že se o nás staráš, že nás nikdy neopouštíš a že se k tobě můžeme modlit, když nám něco chybí. Děkujeme, že ty nám dáváš dostatek toho, co potřebujeme k životu. Dej, ať netoužíme po věcech, které nám nebo druhým škodí, dej, ať se nikým nenecháme svádět ke zlu. Prosíme, i dnes odpovídej na naše prosby a touhy a ukazuj nám, že život v poslušnosti nese dobré ovoce. Amen

7. podněty pro rozhovor:

- víte, co to znamená “idol”? (pokud jste nezařadili motivaci, můžete otázek využít jako podnětů pro rozhovor)

- ve starověku slibovali úrodu a blahobyt Baal i jiní bohové prostřednictvím kněží. Kdo slibuje dnes blahobyt, štěstí, pohodu? Prostřednictvím koho?

- zdálo se vám někdy, že stojíte osamocení – "proti všem"?

- mají strach jenom děti nebo i dospělí? V jaké situaci?

- Obadjáš byl služebníkem krále podporujícího baalismus a zároveň se tajně staral o pronásledované proroky. Myslíte, že hrál dvojí hru? Neměl raději opustit svůj úřad a přidat se k Elijášovi? Nebo stačilo, když vyřídil Elijášův vzkaz Achabovi?

- jak se říká vládcům, kteří chtějí lidem nařídit i to, co si mají myslet, čemu věřit, co číst? Vládnou dnes v nějakých zemích?

- existují politikové, kteří by chtěli rozhodovat o všem? Víte o nějakém prezidentovi, který se postupem času změnil v diktátora?

- může člověk odpovědné postavení a moc změnit k horšímu?

- kritizoval Elijáš výrokem o kulhání (poskakování) na obě dvě strany (v.21) – nerozhodnost, vypočítavost, názorovou nevyhraněnost, bezcharakternost, lhostejnost, liknavost, malou tělesnou zdatnost?

- pamatujete si, proč postavil oltář Hospodinovi praotec Abraham?

- potřebujeme při bohoslužbách oltář? Mají ho některé církve v kostele?

- znáte nějaké důkazy Boží existence? Dá se nevěřícímu dokázat, že Bůh existuje? Má to smysl? Bude to pro něj dostatečný důkaz, aby byl ochotný žít podle Boží vůle?

Odkaz na pracovní list
18 Elijášův zápas na Karmelu - st
18 Elijášův zápas na Karmelu
Odkaz na píseň
Svítá novej den (SV316)
Píseň novou Pánu zpívejte, všichni lidé
Hospodine, ne nám dej čest
Dobře staví, kdo zná a ví, jak má v Boha doufati

S písní k němu pristoupíme (BTS2)

Buď vůle tvá, buď vůle tvoje všude tam

Čest dej (SV37)

Cílová skupina

Mladší školní

Starší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 2

Biblický odkaz (kat)

1 Královská 18,1–46